

- A. <https://youtu.be/Ahy0O5judUg> Carlebach felvezető zenéje
- B. ESZTERGOM ZSINAGÓGÁNAK FRONTÁLIS KÉPE, AZ ÜRES KÖTÁBLÁKKAL
- C. Források: Tánách, Tálmod, RÁMBÁM

## D. 1. Peszach unnepenek hattere

A csodás egyiptomi kivonulás és megszabadulás emlékűnepe ez, amelyet a diaszpórában nyolc napon át tartunk. Első és utolsó két napja főünnep, a közbülső négy nap ún. félünnep.

Az ünnep nevei egyben jelentőségét is fémjelzik:

1. *Peszah, az „elkerülés ünnepe”,* mert a Tóra szerint a csapás „elkerülte” a zsidó házakat.
2. *Hág HáMácot, a kovásztalan kenyér ünnepe.* Emlékezve a történelmi eseményre, amikor őseink sietve hagyták el Egyiptomot, s nem volt elég idő a tészta megkelesztésére. Maga a máca (népiesen macesz) szó kovásztalan kenyeret jelent. Ennek tésztájába sütés előtt vízen kívül mást nem lehet tenni. Nyolc napig - az egész ünnep alatt - csak kovásztalant eszünk.
3. *Hág HáÁviv, a tavasz ünnepe.*
4. *Zmán Héruvénu, a szabadság ünnepe.* Évszázadokon keresztül rabszolgasorban szenvedtek őseink Egyiptomban. Ám Isten meghallgatta Izrael gyermekeinek jajkiáltását. Mózes személyében olyan vezető támadt, aki a tömeg élére állva kivezette az embereket a szolgaságból. Ez az esemény mélyen belevésődött a közösségi emlékezetbe, a családi és a templomi életbe egyaránt.

### SZERTARTÁSOK ÉS SZOKÁSOK

Az ünnepről így ír Mózes 11. könyve a 12. fejezetben:

„Hét napon át kovásztalan kenyeret egyetek: de már az első napra takarítsatok ki minden kovászt házatokból. Az első napon szent gyülekezés, a hetedik napon szent gyülekezés legyen nektek, semmi munkát ne végezzetek, kivéve, ami evésre szolgál, azt elvégezhetitek. Őrizzétek meg a kovásztalan kenyér ünnepe, mert ezen a napon vezettem ki seregeiteket Egyiptom országából. Őrizzétek hát meg ezt a napot nemzedékeiteken át örök törvényül. Az első hónap tizennegyedik napján egyetek kovásztalan kenyeret, a hónap huszonegyedik napjának estéjéig. Hét napon át kovász ne kerüljön házatokba. Semmi kovászosat ne egyetek, minden lakhelyeteken kovásztalan kenyeret egyetek.”

Amint elul hónapja a nagyünnepekre való felkészülés jegyében telik el, úgy az első hónap (nizán) a Peszahot készíti elő. Az ünnep mezőgazdasági jelentősége a kalászás volt. A hagyomány szerint ebben a hónapban készítették a frigsátort, s felavatásának tiszteletére Peszahig tartó ünnepséget rendeztek. Mindezeknél jelentősebb a kivonulás ténye, amely az egész ünnep meghatározó alapjait adja.

A széder megtervezett szerkezetbe zajlik le.

A Haggáda állandóan visszatérő motívuma a négyes szám: *árbá koszot*, azaz négy pohár borból iszunk; a széder tálon négy alkalmi étel van:

*zroá*: sült hús,

*bécá*: sült tojás,

*mácá*: kovásztalan kenyér és

*máror*: keserű gyökér.

(A széder tálon mindezekon kívül még *kárpász*: zöldség, *hároszet*: almából, fahéjból, dióból, borból álló keverék, valamint sós víz is található.) Kovásztalan kenyeret azért eszünk, mert ezt vitték magukkal őseink Egyiptomból. Sietve kellett távozniuk, nem volt idejük a tészta kelesztésére. A *hároszet* a vályogból gyúrt téglákra emlékeztet, amelyekkel őseink rabszolgaként dolgoztak. A sós víz a könnyeket idézi.

A széder levezető házigazda hangosan olvassa a Haggádát, s a többiek vele éneklük a melódiákat. Egyébként az egész szertartás célja az, hogy érdeklődést keltsen a gyermekekben, s figyeljenek a Haggáda szövegére, az apa magyarázataira, s hogy a szokatlan szertartások láttán kérdezzenek, illetve a házigazda feleljen nekik. A gyerek éberségét és érdeklődését fokozza az *áfikomán* is.

A tíz csapás említésekor ujjunkat a borba mártjuk, és kicsepegetünk egy kevés bort. Úgy véljük, ne legyen tele a mi poharunk, amikor emberi szenvedésről olvasunk. Még akkor sem, ha elleneink jogos megbüntetéséről hallunk.

## 2. Haggádák típusai

A szinopszisban található felsorolás a magyarországi zsidó közösségekben leggyakrabban használt, vagy ugyan csak egy-egy közösség által használt, mégis innovatív *haggádákat* tartalmazza. Az összegyűjtött példányok nem csak a szövegvariánsok színességét és a didaktikai szempontok különböző megközelítését, de egyszersmind a budapesti közösségek oktatási aktivitását, vagy épp kényelmességét is jól tükrözik.

Az utóbbi időszakban az öröm- és közösségi ünnepek jelentősége felértékelődni látszik az új nemzedékek hagyományfelfogásában. Feltehetőleg a "nagyünnepek" is megőrzik társadalmi pozíciójukat, de a szekuláris családokból származó, a tradíció iránt mégis nyitott fiatalok számára a Peszach-hoz hasonló, interaktív, zenés, pozitív üzenettel bíró vallási alkalmak tűnnek hatékony eszköznek a közösségi életbe való becsatlakozáshoz. Ennek megfelelően új *haggádák* jelentek meg az elmúlt években és jelennek meg manapság is. Ezeknek a *haggádáknak* egy része reagál a megváltozott igényekre (de legalábbis a többségükre), másik része kevésbé. Az általam tapasztalt igények rövid összefoglalása: 1. közösségi élmény – ennek megfelelően fontos, hogy a kiadások logikusan strukturáltak, így jól követhetőek legyenek; 2. sok zeneiség – a dalok kiemelt szerepe; 3. kevesebb teológia, rövidebb terjedelem; 4. a szövegek aktualizálása, új kommentárok; 5. fonetikus átírás; 6. tetszetős, modernséget tükröző megjelenés.

1. Szarajevói Haggáda, Belgrád 1986
2. Kaufmann Haggáda
3. Singer Leó Haggádája
4. *Az örökös éjszakája – Peszáchi Haggádá / OR-ZSE Haggádá*  
(2004, Budapest, Országos Rabbiképző–Zsidó Egyetem)

5. *OMZSA Haggáda*  
(1942, Országos Magyar Zsidó Segítő Akció)
6. *MAROM Haggada*  
(Marom Budapest Egyesület, Pilpul, 2008)

### **3. Liturgia a 21. században**

A széder szerkezete sorrendben a következő:

KÁDÉS: Ünnepet köszöntő ima.

URHÁC: A házigazda kézmosása (ennek főképp tisztasági oka van). KÁRPÁSZ: A zöldséget (salátát, piros retket) sós vízbe mártva fogyasztjuk el. (A sós víz azokra a könnyekre emlékeztet, amelyeket őseink hullajtottak az egyiptomi szolgaság idején.)

JÁHÁC: A középső mácá (macesz) kettétörése. (A házigazda ezt kendőbe csomagolja és „eldugja”. Amikor a vacsora előtt a családfő vagy a széder levezetője ismét kezet most, a gyerekek „elcsenik”, s csak ajándék fejében adják azt vissza. A széder estét ugyanis addig nem lehet befejezni, amíg abból nem esznek, amíg ez a maceszdarab elő nem kerül. Ezt nevezik görög eredetű héber szóval áfikomán-nak.)

MÁGID: A gyerek négy kérdést tesz föl édesapjának. MÁ NISTÁNÁ: Miben különbözik ez az éjszaka a többitől? A szülő válaszában elmeséli - hagyományos magyarázatokkal fűszerezve - az egyiptomi csodás megszabadulás történetét:

ÁVÁDIM HÁJINU: Szolgák voltunk Egyiptomban ...

RÁHCÁ: Étkezés előtti kézmosás. (A családfő ilyenkor rövid időre kénytelen kimenni, s a gyerekek ezt használják föl az áfikomán megszerzésére.)

MOCI-MÁCÁ: Áldást mondanak a maceszra. Ilyenkor esznek belőle először.

MÁROR: Keserű fű, általában torma, amelyet azért eszünk, hogy a rabszolgasors keserűségét felidézzük.

KORÉH: Két macesz közé tormát teszünk, s úgy esszük. (Emlékezésül a hajdan volt jeruzsálemi Szentélyre.)

SULHÁN ORÉH: Terített asztal. A vacsorát kemény tojással kezdjük. CÁFUN: A „megtalált” áfikomán-t megkóstolják.

BÉRÁH: Étkezés utáni ima.

HÁLÉL: Hálaadó zsoltárokat mondunk.

NIRCÁ: Kedves, játékos ünnepi dalok következnek befejezésül.

## 4. ZÁRÓKÉP

ESZTERGOM TEMETŐJÉNEK CIN TERMÉBEN ÁLL AZ EMLÉJEZÉS TÁBÁJA:

„AZ ÖRÖKKÉVALÓ NÉPÉNEK HŐSEIVEL SZEREZ  
SZABADULÁST”  
– EIN GEDI SIVATAGÁNAK PAPIRUSZAIRÓL

